

EXPOSICIONS

Mots encesos: Agustí Bartra (1908-2008), poeta auroral. Organització i producció a càrrec del Comitè organitzador del centenari del naixement d'Agustí Bartra i de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa. Contingut a càrrec de Jaume Aulet, Jordi F. Fernández i Oriol González Tura. Exposició temporal a l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa.

Dins de la programació d'actes pel centenari del naixement del poeta Agustí Bartra, el darrer graó ha estat aquesta exposició, que s'ha pretès senzilla i entenedora, en homenatge a una figura cabdal de l'exili català i un literat que va escollir Terrassa per a viure-hi els seus darrers anys, fet que també ens el fa important com a glòria local. L'exposició com a tal consisteix en un total de dotze plafons informatius, més un altre plafó a part, amb el títol i els crèdits, damunt d'una fotografia del poeta. Aquests plafons tenen tots una mateixa estructura de base: una gran àrea a l'esquerra (subdividida en alçada en el títol del plafó i una cita d'algun dels poemes d'en Bartra; una àrea més indefinida, on hi ha fotografies de diversos tipus i on s'introdueix la temàtica del plafó, i una cronologia, en què les fites biogràfiques, professionals i literàries del poeta hi són resumides de manera telegràfica), i una banda vertical més estreta a la dreta, on hi sol haver cites de memòries de diverses persones (amb una Anna Murià omnipresent) i més fotografies.

Abans de tot, una precisió que condicionarà tot el que segueixi. Els autors de l'exposició la van concebre com un homenatge a l'obra de Bartra, cosa que sobre el paper es faria explícita amb el títol, "Mots encesos...", i les abundants cites de poemes del mateix Bartra, emmarcades per algunes dades sintètiques sobre la seva vida, dades que haurien de fer comprensible la seva obra. Aquest darrer punt és una afirmació certa: l'obra de Bartra cobra sentit quan la superposem a la seva trajectòria vital. Però el resultat final de l'exposició pot conduir a un malentès que certament ha experimentat qui escriu aquestes ratlles: aquesta vida que ens és presentada, condensada com a suport de l'obra, està tan plena d'esdeveniments dramàtics (Guerra Civil espanyola, exili...) que ateny molt més valor per al visitant neòfit que l'obra poètica que es pretenia que fos la protagonista. Simplement, un espera un drama que, reduït a un seguit de cronologies, fotografies i cites fragmentàries, no s'acaba de produir. Possiblement el format en què ha estat presentada l'exposició en deu ser el responsable: potser el que hauria explicat més bé les intencions dels organitzadors hauria estat un format consistent a presentar la seva biografia amb un format més narratiu, en un parell de plafons al començament, per tal de poder dedicar, després, la resta de la mostra a presentar la seva obra i deixar-nos clar què és el que la fa important.

Passem al contingut dels plafons en si. "1. Infantesa i Joventut. Els inicis literaris" conté, com a punt d'interès,

una fotografia de la seva mare, Elionor Lleonart, amb els seus tres fills Agustí, Carles i Joan. Un punt estrany és que no s'hi fa cap referència directa al seu pare. En aquest plafó, el que hi ha sobre el tema és un extracte del llibre *Rèquiem* (1949), una obra dedicada a la memòria del seu pare, però això no ho sabrem fins més endavant, i el fragment escollit, encara que brillant, no és gaire explícit. Una altra fotografia ens mostra un Agustí Bartra adolescent. Els punts més importants de la cronologia són els següents: neix el 1908 a Barcelona; als 13 anys entra a treballar en una empresa tèxtil de Sabadell (on s'havia traslladat amb la família); el 1927 torna a Barcelona; el 1929 fa el servei militar; el 1931 es reintegra a la vida civil i entra a treballar en una altra empresa tèxtil, en aquest cas a Barcelona, i el 1936 moren el seu germà Joan i la seva mare (no s'especifica si en relació amb l'esclat de la Guerra Civil o no). A la banda dreta, una cita de la *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*, de la seva companya Anna Murià (en l'edició de 2004) i la portada del llibre *Quatre contes socials*, un dels quals és d'en Bartra.

"2. La Guerra Civil". Fotografies de la documentació personal d'en Bartra dels anys de la guerra i del primer poema que va publicar a *Mirador*, el 17 de desembre de 1936 (incloent-hi, el 1938, "Cant Corporal", fotografiat juntament amb *Loasi perdut*, el primer llibre que publicà, també el 1938). Cronologia: el 1938 s'incorpora al front republicà i lluita a l'Aragó, a Lleida i,

finalment, als Pirineus. Banda dreta: un dels retrats que li va fer Francesc Domingo i un article sobre Rilke publicat a *El Dia*, de Terrassa, el 31 de gener del 1938, l'endemà de ser publicat al diari *Treball*, de Barcelona. I una citació, recollida per l'Anna Murià, sobre la guerra (citació que extractem per qüestions d'espai): "[...] Avorreixo la guerra, però mai no podré oblidar el que li dec. Jo crec en l'amor que federa i detesto l'odi que secessiona..."

"3. L'exili a França". Fotografies: un dibuix de Josep Bartolí dels camps de concentració francesos, i el carnet -bloc- d'impressions de Bartra sobre aquests camps (impressions que apareixeran a *L'arbre de foc* i a *Crist de 200.000 braços*). Cronologia: el 8 de febrer del 1939 passa a França pel port de Boet i l'envien als camps de concentració d'Argelers, Sant Cebrià i Agda (al Rosselló). A l'agost en pot sortir i arriba al castell de Roissy-en-Brie, on es refugien nombrosos intel·lectuals catalans. Al novembre s'uneix amb l'Anna Murià. El 1940 marxen tots dos cap a la República Dominicana. Entre les cites, una (certament colpidora) extreta de *Crist de 200.000 braços*, sobre l'infern de sobreviure al camp de concentració d'Argelers.

"4. L'organització cultural a l'exili". Entre 1940 i 1969, l'Agustí Bartra no para. Als seus abundants desplaçaments geogràfics (el 1941, ell i l'Anna Murià passen cinc mesos a Cuba, i l'agost d'aquell any arriben a Mèxic) s'hi sumen dues beques per estar un any treballant als Estats Units, on també anirà el 1951

pels Jocs Florals celebrats a Nova York. Durant aquests anys guanya uns quants premis de literatura catalana i, almenys pel volum de treball fet entre llibres i articles periodístics, el seu currículum laboral impressiona. Entre ells, el llibre *Rèquiem* (1949), que està dedicat a la memòria del seu pare (és l'altra referència que tenim d'ell a l'exposició). Entre les fotografies, l'article "Carta oberta a un escriptor valencià" (*La nova revista*, suplement de *Gasetta de lletres*, 1956), que provoca una forta polèmica amb Joan Fuster (nota: no se'ns explica en què va consistir aquesta polèmica, ni les raons que poguéu tenir en Bartra per barallar-se dialècticament amb tot un Joan Fuster), i una fotografia amb els poetes de l'aleshores emergent grup poètic *La espiga amotinada* (1963), format pels poetes Juan Bañuelos, Jaime Labastida, Óscar Oliva, Jaime Augusto Shelley i Eraclio Zepeda. També, una nota elogiosa a *El universal gráfico* (del 13 d'abril del 1943).

"5. La poesia a l'exili" consta quasi exclusivament de fotografies: d'ell (a les golfes de la vivenda a l'avinguda de Nuevo León, a la Ciutat de Mèxic, el 1942, i amb l'Anna Murià a Quinta Adila, a Zoyatzingo, Mèxic), i portades (*L'evangeli del vent*, *Quetzalcòatl* i *L'arbre de foc*). La cronologia consta exclusivament d'una llista de llibres seus en català i en castellà, com ara *Oda a Catalunya des dels tròpics* o *L'evangeli del vent* (cosa ben lògica, si ho pensem bé, en una secció on es tracta de literatura). Una reflexió de l'Anna Murià sobre quin

és el veritable tema de l'obra de Bartra –"tota la vida terrenal, còsmica, física i metafísica" vista a través de l'Home–endolceix una mica aquest plafó.

"6. Narrativa, teatre, traducció" conté més portades i un dibuix de l'escultor Josep Maria Giménez i Botey (1911-1974) per a l'obra *Odisseu* (1953). La cronologia reflecteix una activitat literària prou activa (i reconeguda: va guanyar el primer premi de prosa dels primers Jocs Florals de l'exili, el 1941, i el premi Fastenrath, el 1942). Els elements més destacables bé en poden ser *Odisseu* (1953), *Una antologia de la lírica nord-americana* (1951) i un exemplar de la primera edició en castellà de *Cristo de 200.000 brazos* (1958).

"7. La recepció a l'exili i a l'interior" ens mostra escrits de Joan Oliver i d'Emmanuel Carballo, una carta manuscrita d'Antoni Ribera i la portada del número 61 de *Tèle/Estel*, amb l'article de Pere Calders "El cas Bartra". També la portada de la primera edició de *Crònica d'Agustí Bartra*, de l'Anna Murià (1967). A la cronologia se'ns diu, com a dades més importants, que el 1947 comença a cartejar-se amb Antoni Ribera, el qual arribaria a ser el seu corresponsal més important a l'interior (imaginem que de Catalunya), i que el 1967 comença una relació epistolar amb Jaume Canyameres, de Terrassa, un contacte que serà el germen de la seva vinguda a la nostra ciutat.

"8. El moment del retorn (1970-72)" s'inaugura amb tres altres portades de llibres, comentades d'una manera

que en fa entendre les circumstàncies i el context (*Poemes del retorn*, per exemple, es va editar el 1972 amb un peu d'impremta fals per tal d'evitar la mutilació de l'obra a mans de la censura, com ja havia passat amb l'edició de l'obra completa, l'any anterior). La cronologia ens ofereix algunes dades substancials: el 1970, el poeta i l'Anna Murià decideixen tornar a Barcelona, on ell experimenta un sobtat emmalal·liment i se li diagnostica una diabetis. El 1971 s'instal·len a Terrassa i es publica una primera edició, retallada per la censura –com ja hem comentat–, de la seva obra poètica completa. Com a complement, tenim un fragment escrit per l'Anna Murià sobre com van decidir tornar (una decisió aparentment presa en una nit) i unes quantes fotografies de l'arribada de la parella a l'aeroport del Prat, el 1970.

“9. Terrassa i el cercle d'amistats (1971-1982)” s'obre amb diverses fotografies, la més important de les quals correspon al lliurament de la Medalla d'Argent de la ciutat i el nomenament d'Agustí Bartra com a Fill Adoptiu per part de l'Ajuntament de Terrassa, presidit per Manuel Royes, el 1981. Les fotografies estan digitalitzades i en algun cas es nota la compressió del format jpeg. La cronologia ens indica que el 15 de febrer de 1971 la parella, envoltada d'amics, es trasllada a una casa, propietat de Salvador Alavedra, al barri del Segle XX. També ens diu que l'Agustí Bartra mor el 7 de juliol de 1982 a l'Hospital de Sant Llàtzer de Terrassa. La secció

remarca la relació que Bartra va establir amb intel·lectuals com Sam Abrams, Feliu Formosa o Miquel Desclot, a part de deixar entreveure la total integració de Bartra a la vida terrassenca (fins i tot hi ha una fotografia d'ell i l'Anna Murià al cim de la Mola).

“10. La poesia (1971-82)” és un altre plafó dedicat exclusivament a l'obra literària de Bartra, on, juntament amb una fotografia del poeta del 1971, s'hi representen portades de llibres (*Rapsòdia de Gari* i *Els himnes*) i la cronologia és, un altre cop, una llista completa dels llibres elaborats en aquest decenni final de la seva vida, entre ells *Deixant flors a la tomba de Rilke* (1975) o *L'home auroral* (1977) –també s'hi esmenta la primera edició censurada de l'obra completa, a la qual ja hem fet referència abans–. El text complementari a la fotografia de Bartra ens fa sabedors que “el retorn a Catalunya va revifar la fecunditat creativa del poeta, que va escriure en aquests dotze anys la meitat de la seva producció poètica”.

“11. Sobre poesia” és el primer de dos plafons aparentment extra (si el visitant no s'ha adonat del fil argumental literari de l'exposició) i consta de cites de l'autor (més una de l'Anna Murià, d'*Assaig d'aproximació*, 1992) i fotografies, la més important de les quals el mostra a la platja d'Argelers en algun moment dels anys 1970. Aquesta fotografia, que certament té un potencial de drama i de record de fets tràgics, queda (potser cal dir-ho) posada aquí amb una simple indicació d'on es va fer i acompanyada de

la citació següent: “A la sorra va néixer el meu cant de vidència”, de *L'evangeli del vent*; sembla que es confii que aquesta citació farà tota la feina, però queda diluïda entre algunes fotografies més, no relacionades, acompanyades de les citacions respectives. La secció es complementa amb fragments més extensos de Bartra, que ens il·lustren sobre com l'autor veia la poesia, més una de l'Anna Murià sobre com veia ella el Bartra poeta, amb un gran domini de la forma i del llenguatge.

“12. El record” és un plafó de recull dels homenatges *post mortem* que se li han fet a en Bartra: cartells d'homenatges i del Simposi Bartra (del 5 a 7 de novembre del 1987) i una cronologia amb tots els homenatges rebuts i amb les edicions pòstumes.

Finalment, un cartell ens indica que entrem a la biblioteca de l'AHCT, on, per acabar, veiem quatre vitrines amb primeres edicions d'obra d'en Bartra i alguna de les traduccions que féu, articles sobre ell i alguns manuscrits i mecanoscrits.

Realment, la sensació que l'exposició deixa en el record del visitant és la d'una certa fragmentació. Les dades hi són, però costa una mica unificar-les en un tot coherent. No s'ha posat prou èmfasi en determinats aspectes, mentre que s'ha acabat donant èmfasi a d'altres sense que potser no es pretengués. I potser el fet de presentar-nos un munt de portades serveix més per mostrar-nos el volum de la seva obra que no pas per endinsar-nos-hi i entendre-la, malgrat

que algunes obres concretes sí que estan somerament comentades. És una exposició que requereix tota l'atenció, en visitar-la. Almenys, s'ha de dir que les cites de l'obra d'Agustí Bartra que apareixen a l'exposició saben resumir el millor d'aquest poeta i que les cites de l'Anna Murià aconsegueixen aportar caliu a una exposició que potser pateix per la manera com s'ha estructurat.

Lluís Paloma Sánchez

“Despulla't! Un diàleg entre el vestit i el cos.” Organització i producció: Centre de Documentació i Museu Tèxtil. Coordinació: Roser López. Museu Tèxtil. Exposició temporal (16 de desembre del 2008 a 31 de desembre del 2011).

El Museu Tèxtil ens sorprèn aquesta vegada amb una inesperada història compacta del vestit (occidental), certament valuosa. No és una simple exposició de vestits (per bonics que siguin alguns), sinó una exposició amb un programa molt ambiciós, que sotmet a crítica la història del vestit a partir de la seva funció social i arriba, en últim extrem, a anar més enllà del vestit i a preguntar-se sobre el que li fem al nostre cos per a canviar-ne la imatge, amb fins clarament de socialització o de presa de postura personal. Com a tal, és una exposició plena de reflexions penetrants (moltes de les quals citarem aquí). També és una exposició una mica malencònica, en què l'òbvia bellesa d'alguns